

THEMA 53 - CATACOMBEN III

ondergronds en bovengronds

De term 'catacombe' is in Rome 'uitgevonden' en werd gebruikt om de ondergrondse begraafplaatsen in het begin van de christelijke jaartelling aan te duiden. Later werd de term ook gebruikt voor andere ondergrondse begraafplaatsen. Ook werd de naam gegeven aan ondergrondse locaties zonder grafplaatsen en in de sportwereld wordt de term *catacomben* gebruikt voor de ruimte onder tribunes van voetbal- en ijsstadions.

Londen-Highgate: Egyptian Avenue

Bij catacomben gaat het normaliter om een ondergronds gangenstelsel. In Groot-Brittannië kreeg het begrip catacomben echter een geheel eigen invulling. Het waren wel ruimten op begraafplaatsen, waarin werd begraven, maar die ruimten waren nooit diep onder de grond en soms zelf bovengronds. In deel III aandacht voor het fenomeen Britse Catacomben, vooral die op de Londense begraafplaatsen van *The Magnificent Seven*.

DEEL III - THE BRITISH WAY OF CATACOMBS

Private Cemeteries

Glasgow-Necropolis: 'Brug der Zuchten'

In Groot-Brittannië waren in de 18e eeuw de churchyards overbevolkt. Er ontstonden allerlei wantoestanden. Op een halve ha werden in minder dan 20 jaar tijd 14.000 doden begraven. Het stonk er zo hard dat de doodgraver dronken moest zijn om zijn werk te kunnen volhouden. Voor een snellere 'doorstroming' werden lijken in stukken gehakt en verbrand, botten werden vermalen en verkocht als mest, lichamen werden gestolen en verkocht voor wetenschappelijke doeleinden; loden kisten werden verkocht voor de metaalprijs en houten kisten voor het brandhout. In die tijd werden veel lijken gevraagd voor sectie in de anatomische lessen op de universiteiten; een beetje mooi lijk bracht al gauw £ 20 op, hetgeen leidde tot diefstal en dus grafschennis. Deze mistoestanden leidden tot het verbod nog verder in steden te begraven en tot het ontstaan van *private cemeteries*, gesticht door commerciële ondernemingen, die zich vooral richtten op de rijken en met grootse bouwwerken, zoals catacomben, 'klanten' probeerden te trekken. De Rusholme Road Cemetery (1820) in Manchester was de eerste. Nu is het een park evenals de *Liverpool Necropolis* (1825). Ze werden

gevolgd door de *Glasgow Necropolis* (1833) en de *Magnificent Seven* in Londen (vanaf 1833); deze begraafplaatsen bestaan nog.

In Liverpool werd de *Necropolis* gesticht door de Dissenters, maar in 1829 werd er ook voor de Anglicanen een nieuwe begraafplaats aangelegd, *St. James' Cemetery*, die groter en grootser was met zijn verschillende verdiepingen, dodenkapel en *Catacombs*.

In Glasgow werd op een heuvel (*Grey Rock*) naast de kathedraal de *Necropolis* gerealiseerd voor alle denominaties. Na de toegangspoort ga je over de 'Brug der Zuchten' en kom je bij de *Entree Façade*, een gebouw dat oorspronkelijk bedoeld was als een poort naar de onderaardse *Catacombs* met rijen grafkelders, waardoor de graven beschermd werden tegen *body-snatchers* (zie thema 24). Toen echter in 1832 de *Anatomy Act* toestond lichamen te gebruiken voor anatomielessen, werd de noodzaak tot zulke catacomben overbodig. Toen ook nog bij het graven van de tunnel de rots onstabiel bleek en de tunnel deels instortte, werd het overgebleven deel voortaan gebruikt als opslagruimte.

In Londen werden op de commerciële *Magnificent Seven* verschillende catacomben gebouwd.

Glasgow-Necropolis: Entree Façade

LONDEN: THE MAGNIFICENT SEVEN

Kensal Green

West Norwood

Highgate-West

Abney Park

Brompton

Nunhead

Door de Industriële Revolutie rond 1750 ontstond er een massale volkstrekk naar de steden, waardoor in Londen het inwoneraantal sterk groeide. Maar het leven was kort. Een intellectueel werd gemiddeld 44 jaar en een arbeider slechts 22 jaar. Drie van de vijf kinderen stierven vóór hun vijfde levensjaar.

De 'overbevolking' van de 14 gemeentelijke begraafplaatsen in Londen bracht ondernemende zakenlieden er toe zich te verenigen in de *London Cemetery Company*. In de 19e eeuw verscheen door hun toedoen aan de rand van Londen een ring van *private cemeteries*, die bekend werden als *The Magnificent Seven*; *magnificent* vanwege hun pracht en praal, bedoeld om klanten te trekken. Ze beantwoordden aan de romantische idealen, die teruggrepen op de natuur en op oude beschavingen, vooral die van Egypte. Het

waren Kensal Green (1833), West Norwood (1837), Highgate (1839), Abney Park (1840), Brompton (1840), Nunhead (1840) en Tower Hamlets (1841). Op Tower Hamlets na werden op al deze begraafplaatsen ook Catacomben aangelegd. Ze waren vooral aantrekkelijk voor de middle class; het was minder duur dan een bovengronds grafmonument, maar (een plaats in) een eigen familie-grafkamer (*family catacombs*) had meer aanzien dan een gewoon graf. De *Catacombs* bestaan over het algemeen uit een kunstmatig aangelegd gangenstelsel gemetseld van bakstenen met een gewelf, waar zich aan de zijkanten grafkamers (*vaults*) bevinden waar op rekken de kisten werden geplaatst. Het kan gaan om ondergrondse of bovengrondse catacomben met open of gesloten grafkamers. In chronologische volgorde:

1. Kensal Green Cemetery (1833)

Kensal Green Cemetery afficheert zichzelf terecht als *the capital's first necropolis*, want het was de eerste van de 7 particuliere begraafplaatsen in een ring rond het Londen van destijds. Met West Norwood Cemetery heeft Kensal Green de grootste catacomben. Verdeeld over de begraafplaats zijn er drie locaties met *Catacombs*. Bijzetting in de catacomben is altijd duurder en

prestigieuzer geweest dan begraven in een graf, maar minder kostbaar dan een gemetseld graf of een mausoleum. De catacomben hebben altijd een veilige, waardige en exclusieve rustplaats geboden voor de *well-to-do*, in het bijzonder de niet-gehuwden, de kinderlozen en jonge kinderen van mensen zonder familiepercelen of mausolea.

Anglican Chapel

Catacombs

Dissenters Chapel

• Anglican Chapel and Catacombs

De Anglicaanse kapel met Dorische zuilen staat in het centrum van de begraafplaats. De *Catacombs* strekken zich uit onder de kapel en de colonnades met zes gangpaden met aan de zijkanten de grafkamers; er is plaats voor zo'n 4000 kisten. Er zijn ook columbaria voor urnen. In de kapel werd een hydraulische lift aangebracht, waarmee een kist na de dienst bedekt met een fluwelen baarkleed in de catacomben zonk. De *Catacombs* zijn nog steeds in gebruik en heeft

grafkamers met planken voor individuele bijzettingen en grafkamers voor families.

• Dissenters Chapel and Catacombs

De Dissenters' kapel met Ionische zuilen ligt aan de oostkant van de begraafplaats en is ook geheel onderkelderd met *Catacombs* met eveneens plaats voor zo'n 4000 kisten. Omdat de kapel en de catacomben erg geleden hebben onder bombardementen in de Tweede Wereldoorlog, wordt hierin niet meer bijgezet.

- **North Terrace Colonnade and Catacombs**

In het noorden van de begraafplaats bevinden zich colonnades met *Catacombs* met plek voor zo'n 2000 kisten. ook deze catacomben zijn gesloten vanwege oorlogsschade door bombardementen.

- **St. Mary's Catacombs**

Pal naast Kensal Green ligt de katholieke begraafplaats *St. Mary's Roman Catholic Cemetery*. Ook daar bevinden zich catacomben onder de kapel met plaats voor 500 kisten.

Catacombs

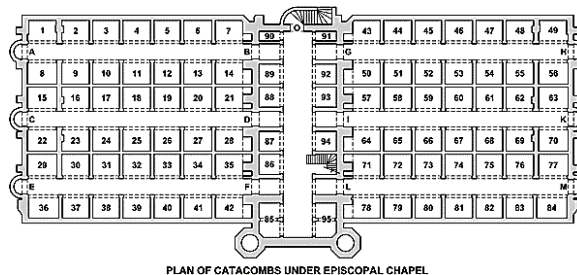
St. Mary's met kapel

2. West Norwood Cemetery (1837)

In Victoriaanse tijden was West Norwood Cemetery van 17 ha de meest modieuze begraafplaats in Zuid-Londen en stond bekend als de *Millionaires' Cemetery* en *the finest Victorian cemetery in England* vanwege het grote aantal en

de hoge kwaliteit van mausolea en andere grootse grafmonumenten.

Bij de aanleg van de begraafplaats werden ook twee kapellen gebouwd met *Catacombs* met een capaciteit van 2000 kisten per kapel.

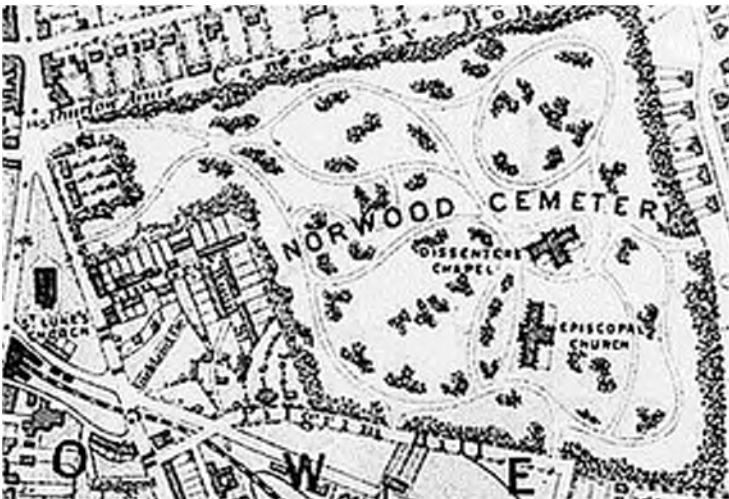
Catacombs under Episcopal Chapel

- **Episcopal Chapel and Catacombs**

De Episcopale ofwel Anglicaanse kapel had een hydraulische lift om de kist naar de catacomben te transporteren. De kapel werd in de Tweede Wereldoorlog diverse keren zwaar getroffen door bombardementen en werd in 1955 afgebroken en vervangen door een ommuurde rozentuin. De catacomben eronder bleven echter ongedeed en zijn nog steeds toegankelijk.

- **Dissenters Chapel and Catacombs**

Terwijl de Anglicaanse catacomben populair waren voor bijzetting, bleef de ruimte onder de kapel van de Dissenters tamelijk leeg. Maar met de opkomst van de crematiebeweging zag de *London Cemetery Company* dit als een nieuwe bron van inkomsten en koos er in 1915 voor de kapel tot crematorium te maken; na de bombardementen in 1955 kwam er een nieuw crematorium.

Norwood 1837 met beide kapellen/catacomben

crematorium (oorspronkelijk Dissenters Chapel)

3. Highgate Cemetery (1839)

Highgate Cemetery bestaat uit twee delen, West (1839) en East (1854) Highgate.

Alleen op het westelijke en oudste deel bevinden zich catacomben.

Ze bevinden zich op drie plaatsen en zijn allemaal bovengronds.

• Egyptian Avenue & Circle of Libanon Catacombs

Het meest opvallende deel van Highgate-West wordt gevormd door de *Egyptian Avenue* en de *Circle of Libanon*. Na de Napoleontische verovering van Egypte werd de Egyptische stijl een rage in het Victoriaanse tijdperk en werd opnieuw populair na de belangrijke archeologische ontdekkingen in de twintiger jaren van de 20e eeuw. Obelisk en piramides als grafbedekking getuigen er van en natuurlijk de *Egyptian Avenue*. De ingang van de *Egyptian Avenue* is een poort met een hek. Aan beide zijden staan zuilen met lotusknopmotieven en twee obelisk. In de Avenue liggen aan weerszijden grafkamers, afgesloten met zware ijzeren deuren waarop als repete-

rend motief de omgekeerde toorts is afgebeeld, symbool van het uitgebluste leven. In elke grafkamer konden twintig kisten worden bijgezet. Er gaan verhalen dat men op zondag op familiebezoek ging en thee dronk in de grafkamers. De laan komt uit in de *Circle of Libanon*. Rond een 150 jaar oude Libanese ceder, die op het voormalige landgoed stond, werd een tien meter brede gracht gegraven. Zowel aan de binnen- als aan de buitenkant van de cirkel liggen familiecatacomben. Enkele zijn later gebruikt als columbarium.

Het meest chique destijds was je te laten begraven in een van de grafkamers van de *Circle of Libanon*, want de kosten daarvan waren alleen betaalbaar voor een exclusieve groep.

ingang Egyptian Avenue

Circle of Libanon

catacomben Egyptian Avenue

• Terrace Catacombs

Vanuit de *Circle of Libanon* leidt een stenen trap naar de neogotische Terrace Catacombs, een grote ruimte met een gang en zijkamers waar plaats was voor 840 kisten. Vanaf het terras had je vroeger een prachtig uitzicht over Londen. Niet alleen de bomen, maar ook de mausolea op het terras hebben het uitzicht ontnomen, vooral het megalomane mausoleum van Julius Beer

(1836-1880), destijds hoofdredacteur van de *Observer*.

• Dissenters Catacombs

Het grootste deel van de begraafplaats was bestemd voor Anglicanen, die in gewijde grond werden begraven. Rechts van de hoofdingang, in het verlengde van de Dissenters Chapel, is een deel van 2 ha voor Dissenters. Daar liggen langs de rand familie catacomben voor hen.

Terrace Catacombs

Dissenters Catacombs

4. Abney Park Cemetery (1840)

Abney Park Cemetery werd de *Campo Santo of the English Nonconformists* genoemd, omdat iedereen, ongeacht religie, naast elkaar werd begraven, terwijl de meeste andere begraafplaatsen van de *Magnificent Seven* voornamelijk voor Anglicanen waren, leden van de officiële Kerk van Engeland. Ze hadden wel allemaal een klein gedeelte voor de *Dissenters of Nonconformists*, mensen die lid waren van een andere kerk of geloofsgemeenschap. Omdat er geen onderscheid werd gemaakt werd hier maar één kapel gebouwd voor alle denominaties in tegenstelling tot de twee kapellen op de andere begraafplaatsen.

• Chapel Catacombs

Er waren op Abney Park twee plaatsen met *Catacombs*, één onder de kapel en één in de laan die uitkomt bij de zuidelijke façade van de kapel. Toen de onderneming *Abney Park Cemetery Company* in 1972 failliet ging, verwilderde de begraafplaats en werd de kapel ge vandaliseerd, waarbij ook de inhoud van de catacomben werd verspreid.

• Lower Catacombs

Kort na 1922 werd boven deze catacomben een platform gebouwd voor een *War Memorial* voor lokale helden, die tijdens beide wereldoorlogen in actieve dienst het leven lieten. Boven op het platform staat het Cross of Sacrifice en daarachter staan op bronzen platen *the names of those sailors, soldiers and airmen who though buried in this cemetery have no separate headstones.*

5. Brompton Cemetery (1840)

Brompton werd aangelegd als een openluchtkathedraal: vanaf de 'kerkpoort' (hoofdingang aan Old Brompton Road) voert het pad door het 'middelschip' naar het 'priesterkoor', een rotonde (*Great Circle*) omgeven door colonnades; het 'altaar' wordt gevormd door de Anglicaanse kapel, van waaruit begraven werd.

• Central Catacombs

Onder de colonnades bevinden zich de centrale catacomben, waarin kisten en urnen zijn bijgezet. Omdat het pad door de galerijen hoger licht, liggen de catacomben half bovengronds en half ondergronds. De catacomben kunnen worden betreden via zes ingangen met trappenstelsels,

afgesloten met gietijzeren hekken, waarop vanitassymbolen staan. Families kwamen daar op zondag bijpraten en breien naast de kist van hun dierbaren. De *Catacombs* hadden echter weinig succes; ongeveer 500 van de vele duizenden plaatsen werden verkocht. Bovengrondse graven waren veel meer in trek.

• Western Wall Catacombs

Gezien vanaf de hoofdingang aan Old Brompton Road liggen aan de rechterkant van de begraafplaats de *Western Wall Catacombs*, die in de Tweede Wereldoorlog zwaar beschadigd werden door bombardementen en waarvan slechts een derde overbleef.

6. Nunhead Cemetery (1840)

Het verhaal van Nunhead Cemetery is niet veel anders dan die van de andere *Magnificent Seven: from magnificence to negligence*, van pracht en praal naar verwaarlozing, van begraafplaats tot natuurpark.

Die verwaarlozing gold ook de *Catacombs*, waarvan Nunhead er maar liefst vijf had laten aanleggen. Twee van de vijf catacomben zijn nooit gebruikt en later volgestort.

• Anglican Chapel and Catacombs

Er waren twee kapellen: Anglican Chapel & Dissenters Chapel. De laatste werd bij bombardementen in de Tweede wereldoorlog verwoest en de Anglicaanse kapel werd na de sluiting van de

begraafplaats in 1969 door vandalen in brand gestoken, de graven en catacomben werden geplunderd op zoek naar lood en juwelen. Na restauratie zijn de kapel als ruïne en de catacomben behouden

• West Catacombs & • East Catacombs

Als extra attractie liet de London Cemetery Company ten oosten van de poorten catacomben aanleggen. Na een onderzoek in 1976 besloot men vanwege veiligheid, ontoegankelijkheid en zwaar verval de kisten te verwijderen, de catacomben vol te storen en de ingang te verwijderen.

TOT SLOT: DE GROTE CATACOMBEN

Het tijdperk van de catacomben als ondergrondse begraafplaats lijkt voorbij, maar wie weet *l'histoire se repète*. Misschien gaat men in Italië/Rome vanwege plaatsgebrek op de reguliere begraafplaatsen toch weer gebruik maken van de aanwezige catacomben. Of is alle natuur opgebruikt voor de aanleg van natuurbegraafplaatsen en noopt plaatsgebrek in de uitdijende steden tot de aanleg

van nieuwe catacomben met columbaria voor menselijke resten na crematie, lyofilisatie of cryomatie, resomeren of hydrolyse en ecoleren.

Voorlopig wordt het begrip catacomben nog gebruikt voor niet funeraire ondergrondse ruimten in de sportwereld bij voetbal- en ijsstadions en in de horeca zoals in Utrecht langs de Oude Gracht: De Grote Catacomben.

